

Evaluatie deelname aan de kunstwedstrijd Canvascollectie 2012

door Johan Bollen

Kamvulsels (2001-2008)

Inleiding

Ik nam in 2012 deel aan de Canvascollectie, een kunstwedstrijd met media coverage of misschien eerder een media-evenement in de vorm van een kunstwedstrijd. Ik hoopte met deze deelname mijn kunst onder de aandacht van de kunstwereld en de kunstkritiek te brengen. Helaas is dit een frustrerende ervaring geworden.

Ik herinner me de pijn die ik voelde bij mijn laatste pogingen, nu meer dan tien jaar geleden, aandacht voor mijn werk te vragen van de kunstwereld. Ik herinner me het gevoel van onbegrepen te zijn, het gevoel van onrecht en onmacht dat gepaard ging met de onmogelijkheid het belang van mijn werk duidelijk te maken aan een kunstwereld die doordrongen leek met vooroordelen. Na een vlugge blik was mijn werk al geklasseerd als 'ouderwets' en *dus* onbelangrijk. Uiterlijkheden, onmiddellijkheid, oppervlakkigheid, modetrends, niet in vraag gestelde theorieën over hoe kunst dient te zijn, leken me de kunstkritiek blind en ongevoelig te maken voor de kunst zelf. Ik zag een kunstwereld die niet veel leek bijgeleerd te hebben sinds de tijd dat Van Gogh's werk als minderwaardig beschouwd werd. De theorieën over *hoe kunst dient te zijn* zijn veranderd, maar de engheid in denken leek me hetzelfde gebleven.

Ik trok me een decennium terug in mijn werk zonder me verder bezig te houden met die kunstwereld met wie een zinvolle communicatie onmogelijk leek. Maar de laatste jaren besef ik dat dat werk dreigt verloren te gaan indien ik me enkel bezig hou met het 'produceren' van kunst. Dat motiveerde me deel te nemen aan een kunstevenement zoals de Canvascollectie dat pretendeert het kunstwerk centraal te stellen ongeacht de naambekendheid of het 'professionalisme' van de auteur(s).

Ik schreef drie werken in voor de Canvascollectie, *Propiedad Privada*, *Copyright Graf*, en *Kamvulsels*. Ook schreef ik een begeleidende tekst voor de jury waarin ik de drie werken kort voorstelde (zie appendix). Mijn broer Bart was zo vriendelijk de werken en de tekst te presenteren. Moest ik niet in Bolivia verbleven hebben (mijn domicilie bevindt zich wel nog steeds in België) op het moment van de presentatie dan zou ik persoonlijk gegaan zijn, ook al worden uiteindelijk in een tweede ronde de werken sowieso zonder de aanwezigheid van de kunstenaar door de nationale jury beoordeeld. Ik vond het te duur een reis naar België te betalen speciaal voor de gelegenheid. Ik deed wel de moeite de ingeschreven werken van Bolivia naar België te transporteren voor hun presentatie aan de Canvascollectie.

De informatiedag in Hasselt

Mijn broer schreef zich ook in voor een lezing over de Canvascollectie en een feedback op mijn werk door een 'professioneel kunstenaar' op 17 maart in het kunstcentrum Z33 in Hasselt. Op die informatiesessie gaf men onder andere advies over hoe de werken voor te stellen en hoe zich te gedragen voor de jury om meer kans te maken geselec-

Copyright Graf (2007)

teerd te geraken. Daar kreeg hij te horen dat mijn keuze voor de drie werken waarschijnlijk niet geapprecieerd zou worden door de jury omwille van de afwijkende vorm van een van de drie werken ten opzichte van de andere twee. In plaats van drie 'gelijkwaardige' werken te presenteren verkoos ik echter bij mijn keuze te blijven die beter de diversiteit weergeeft die mijn oeuvre tot nu toe kenmerkt. Ik had op dat moment ook al de tekst *Het dogma van eenheid in de actuele kunst* geschreven naar aanleiding van mijn deelname aan de Canvascollectie, die ik pretendeerde af te geven aan de jury. Daarin verdedig ik onder andere de keuze voor de drie werken die ik uiteindelijk ook presenteerde. De tekst heeft als centraal thema het verlangen van de kunstwereld tot een duidelijk zichtbare vatbare en bespreekbare eenheid in het oeuvre van een kunstenaar. Indien de kunstenaar hieraan niet voldoet wordt zijn werk gemakkelijk verworpen als zijnde onvolwassen, zogezegd omwille van het 'ontbreken van een persoonlijke stijl'. Ik beschouw deze houding van de kunstwereld als een kunstbelemmerend vooroordeel ten opzichte van de kunst op zich, en het is dus voor de hand liggen dat ik mijn selectie van werken voor de Canvascollectie ook niet zou aanpassen om er een eensgezind en voor de jury veilig en vatbaar groepje van te maken. De kunstwereld dient zich aan de kunst aan te passen en niet andersom. De commentaar op de informatiesessie bevestigde me wel nogmaals de 'vrees' van de kunstwereld voor ongrijpbare kunst en haar neiging tot verwerpen of negeren ervan, als algemene tendens. Ik schat dat er wel uitzonderingen zullen bestaan die de regel bevestigen eerder dan ontkennen.

Op die informatiesessie gaf men eveneens het advies niet te veel te zeggen over de werken maar *ruimte te laten voor interpretatie* door de jury. Dat kwam me enigszins over als een schoenmaker-blijf-bij-je-leest advies, een onnodige domeinafbakening ten behoeve van de kunstkritiek en niet in het belang van de kunst zelf. Ik nam het advies echter gedeeltelijk ter harte. Graag wil ik tijd en ruimte geven voor interpretaties van mijn werk. Ik wou de reflectie op mijn werken beknopt houden zodat de jury tijd zou hebben de werken 'tot zich' te nemen. En sowieso zie ik me niet als de vastlegger van betekenis van mijn werk, maar hoogstens als een *bevoorrechte interpretator*, hierbij noodzakelijkerwijze ruimte latend voor andere interpretaties van mijn werk. Deze houding hangt samen met de wijze waarop mijn werk tot stand komt: met een groot

Propiedad Privada (2007)

gehalte aan improvisatie, en vanuit een houding die de auteur als unieke en oorspronkelijke bron van het werk betwijfeld.

Een derde advies dat gegeven werd op die informatiesessie was het enkel over de werken te hebben en *niet te klagen en geen kritiek* te geven. Dat apprecieert de jury niet. De relevantie van dit advies voor de waarde van de gepresenteerde werken ontsnapt me. Ook hier meende ik een kunstwereld te horen die vraagt om onderdanigheid van de kunstenaar, een kunstwereld die vraagt dat de kunstenaar zich neerlegt bij de autoriteit van de kunstwereld. Mijn scepsis ten aanzien van die kunstwereld met haar motivaties en belangen die niets met kunst op zich te maken hebben is doorheen de jaren enkel groter geworden, en dat merkt men zonder twijfel indien men “het dogma van eenheid in de actuele kunst” leest. Het zou een beetje hypocriet zijn nu een knielhouding te beginnen oefenen om meer kans te maken in de smaak te vallen van de jury.

Een vierde advies dat ik onthoud van die informatiesessie is om zich niet te druk te maken bij een afwijzing want de kans bestaat dat in het ene juryhokje alle werken verworpen worden en in het andere ze allen aangenomen worden voor een volgende ronde. Het gevolg van deze loterij is een absolute macht van een geïnstitutionaliseerde kunstwereld over de kunst, een situatie waardoor in het kunstoordeel elementen belangrijker worden die niets met de kunst op zich te maken hebben, zoals de behoeften van instituten of de invloed van marketingstrategieën. De *arbitrariteit van het hedendaagse kunstoordeel*, dat hier impliciet erkend wordt, vraagt om een diepgaandere analyse die buiten het bestek van deze tekst ligt.

Mijn scepsis ten aanzien van de hedendaagse kunstwereld wil echter niet zeggen dat ik geen respect heb voor de jury. Ik ging ervan uit te maken te krijgen met mensen die de tijd zouden nemen voor mijn werk, ook al was het niet langer dan tien minuten. De Canvascollectie legt de nadruk op de 'professionaliteit' van de juryleden. Ik dacht dat zich dit zou uiten in intelligente opmerkingen en vragen, een inspanning om het werk te 'begrijpen', een respect voor de kunst en de kunstenaar, een interesse in kunst en het denken er rond. Ik hield rekening met een afwijzing van mijn werk omwille van verschillen in de kunstopvattingen tussen de juryleden en de mezelf, waarbij we dan eventueel elkaars opvattingen wederzijds als 'ouderwets' zouden hebben beschouwd. Maar ik was niet voorbereid op de realiteit, die bedroevender was dan ik verwacht had.

De presentatie van de werken aan de jury

Op 15 april 2012 trok mijn broer samen met mijn meerderjarige dochter Nena naar Hasselt met de drie werken. In het kunstcentrum Z33 werden ze ontvangen door een jury bestaande uit Hilde van Canneyt, Daan Gielis en Mieke Mels. Van deze drie juryleden was het vooral Hilde van Canneyt die het woord voerde en wiens gedrag mijn broer en mijn dochter voor het hoofd stootte omwille van haar arrogantie en gebrek aan respect voor mijn werk. Zowel mijn broer als mijn dochter hadden de indruk dat de jury geen moeite deed, het werk niet serieus nam, en er geen respect voor opbracht.

Jurylid Hilde van Canneyt, kunstrestaurateur van beroep, niesde zelfs van dichtbij tegen het werk *Kamvulsels* zonder zich daarvoor te verontschuldigen. Toen mijn broer een paar van de 'haarbolsculpturen' toonde waaruit het werk *Kamvulsels* is opgebouwd geraakte de jury niet verder dan “wat vies”. Over de vier bevestigingspunten voor het glas werd de opmerking gemaakt “en dat zijn de luizen zeker?” Ik kan humor wel appreciëren maar dit leek eerder op spot.

Ik had de commentaar bij *Kamvulsels* beperkt tot “Dit is geen werk uit een wegwerpmaatschappij”. Dat leek me voldoende 'ruimte voor interpretatie' te bieden, maar mijn commentaar leek niemand op het spoor te zetten van een mogelijke interpretatie. Toch meende men naderhand, toen men de drie werken afwees voor verdere deelname aan de Canvascollectie, de opmerking te moeten maken dat er “niet genoeg ruimte voor interpretatie” overgelaten werd door de kunstenaar. Dit zonder echter verdere verantwoording. Deze opmerking komt me over als een dooddoener eerder dan als een argumentatie, ook omdat juist deze opmerking zowat letterlijk aangehaald werd op de informatiesessie in Hasselt. Toen werden mijn werken door geen enkele interpretatie mijnentwege begeleid nochtans. Het komt me bijna over alsof het arsenaal van argumenten waar de jury zich van bediend beperkt en voorgeprogrammeerd is. Is dat het niveau van de hedendaagse kunstkritiek vraag ik me dan af?

Misschien vond men dat ik teveel 'uitleg' gegeven had bij de twee andere werken. Ik had niet één korte zin maar een kleine paragraaf over elk van die werken geschreven (zie appendix). Ik had er weliswaar bij aangegeven dat het hier “mijn interpretatie” van de werken betrof, waarmee me duidelijk lijkt dat er voor mij ook andere interpretaties mogelijk zijn.

Ik leef al jaren met een werk als *Copyright Graf*. Het is ergens begrijpbaar dat mijn inzicht in het werk verdiept is met de tijd en mijn verwoording van dat inzicht beknopt gevat kan worden. Ik kan me voorstellen dat sommigen daar niet veel weten aan toe te voegen op basis van een eerste indruk van het werk. Het is ook geen werk dat mensen die het bestaan van het idee van 'intellectuele eigendom' evident vinden, gemakkelijk zal liggen, kan ik me voorstellen. Ook de filosofische reflectie waartoe *Propiedad*

privada uitnodigt kan misschien als een verrassing overkomen. En de ruimte voor interpretatie van *Kamvulsefs* was misschien juist te groot voor deze jury. Waarom zou iemand gedurende 8 jaren de haarbollen uit zijn kam verzamelen en in een bronzen kader plaatsen? Wat doe je wanneer je als veronderstelde 'professioneel' niets kan bedenken als antwoord op deze vraag? De eigen creatieve leemte in zo'n omstandigheden toegeven is iets dat voor de grootmoedigen en de zelfverzekerden in de twijfel is weggelegd.

Het komt me eigenlijk over dat de jury de werken niet in staat was of niet wenste te interpreteren maar de verantwoordelijkheid hiervoor afschoof op de kunstenaar met een nietszeggende opmerking. In de hedendaagse kunstwereld is het negeren van bepaalde kunst een voor de hand liggende reflex om de eigen vermeende autoriteit in het licht van een niet te vatten realiteit pogen staande te houden. In dit geval draaide men de realiteit om als in een soort van aanval-is-de-beste-verdediging reflex: "Ik weet niet wat te zeggen dus beschuldig ik de andere te veel gezegd te hebben."

Het tweede argument dat de jury gebruikte om mijn werk te verwerpen werd verwoord als dat men mijn werken *te ver uitgewerkt* vond. Deze opmerking deed me denken aan de film *Amadeus*, waar de keizer Mozart's werk bekritiseert met de uitspraak "to many notes", waarop Mozart ontsteld reageert met "welke noot stelt u voor dat ik schrap?" Het werk heeft juist zoveel noten als 'nodig' zijn. Het gaat om een zelfstandig werk waar ook de imperfecties deel van uit maken. Er is niet aan toe te voegen of af te halen. Het werk is als een geboorte, een totstandkoming die soms zelfs de kunstenaar verrast en daardoor diens individualiteit overstijgt. Het werk is geen gevolg van een poging tot kunst, het is een gevolg van kunstzinnig handelen.

Deze opmerking van de jury is een gevolg van een veel voorkomend vooroordeel in de hedendaagse kunstwereld dat de idee vooraf gaat aan de vorm. Men schijnt te vergeten dat niet alle kunst op deze (naar mijns inziens dikwijls saaie en tot gekunsteldheid leidende) wijze tot stand komt. Een jurylid zei over *Propiedad Privada* dat de foto beter zo of zo genomen was geweest. Dit bevestigt dat men uitgaat van een aan de *uitwerking* voorafgaande idee. Maar dit is niet hoe dit werk en vele andere van mijn werken tot stand gekomen zijn. Deze opmerking is irrelevant voor mijn werk aangezien er geen sprake is van een uitwerking. In het wonderbaarlijke proces van betekenisvolle improvisaties ontstaat 'betekenis' tijdens het tot stand komen van de vorm. Dikwijls wordt het werk beëindigd juist op het moment dat de betekenis 'ontstaat'. De vorm is niet noodzakelijk het toepassen van een aantal technieken om uiting te geven aan een idee. We hebben hier te maken met een vooroordeel (een van de vele) dat het actuele kunstparadigma kenmerkt. Idee en vorm worden uit elkaar getrokken en verondersteld wordt het voorafgaan en de prioriteit van de idee op de vorm.

Vanuit ditzelfde vooroordeel kan men de beperkte visie van de hedendaagse kunstwereld op het begrip *schoonheid* begrijpen. Verondersteld wordt dat het idee slechts dient

'uitgewerkt' te worden tot op het punt dat het idee 'duidelijk' is. Alles in het werk dat niet direct op het idee betrekking heeft is wordt als overbodig beschouwd. Men houdt geen rekening, met andere woorden, met het belang van het *proces* en de residuen van dat proces in de totstandkoming van zowel vorm als betekenis. Schoonheid wordt op deze wijze 'verdacht' gemaakt en gezien als afleidend van de betekenis. Schoonheid wordt herleid tot versiering. Men kan zich zelfs niet voorstellen in het heersende hedendaagse kunstparadigma dat schoonheid bijvoorbeeld ook functioneel kan zijn. Schoonheid kan bescherming geven aan een werk en haar 'betekenis' in woelige tijden. Schoonheid kan ook de 'oerpoel' zijn waaruit het werk en zijn betekenis tot stand kwam.

Dit alles wordt niet in rekening gebracht vanuit het hedendaags kunstparadigma, van waaruit de jury van de Canvascollectie redeneert. Daar waar mijn werk vanuit dit paradigma als 'ouderwets' overkomt, komt het mij juist het paradigma van de actuele kunst als ouderwets en kunstbelemmerend over.

Na de beoordeling van de werken overhandigde mijn broer aan elk jurylid een copy van de aan de kunstwereld gerichte tekst *Het dogma van eenheid in de actuele kunst*, die ik schreef naar aanleiding van mijn deelname aan de Canvascollectie 2012. Één jurylid reageerde met "Ik zal het lezen". De vermoedelijke voorzitter van het trio, Hilde van Canneyt, nam de tekst in ontvangst, stak hem zonder commentaar in haar tas, stond recht en ging weg, mijn broer en dochter achterlatend. Het was net 12 uur geworden ondertussen.

Hoe kan men pretenderen een juist zicht te hebben op de hedendaagse kunst wanneer niet alle hedendaagse kunstuitingen serieus genomen worden door de kunstwereld? De hedendaagse kunstwereld lijkt als een burcht achter een slotgracht voor diegenen die niet uitgaan van commercieel professionalisme of door de kunstwereld verkozen modieuze vormentalen, als voorwaarden voor belangrijke kunst.

Tot hier deze evaluatie van mijn deelname aan de Canvascollectie 2012. Ik volg mijn eenzame kunstweg, ondertussen mijn hoop op begrip voor mijn werk weer iets meer vestigend op toekomstige generaties.

Johan Bollen
Mei 2012
johanbollen@expoo.info
www.expoo.info

Appendix

Canvascollectie 2012

Voorstelling werken Johan Bollen

Geachte juryleden,

Drie werken wil ik u voorstellen.

Het eerste werk, 'Copyright graf' toont een graf met een kruisbeeld waarop een copyright symbool is aangebracht. 'Wordt hier het graf van het concept 'copyright' afgebeeld, of stelt dit werk eerder een graf voor waarop een copyright genomen is?', kan men zich afvragen. Beide interpretaties zijn mogelijk en ik zie ze niet als tegenstrijdig. Ik breng het werk in verband met een kritiek op het concept van *intellectuele eigendom* en het idee van *originaliteit*.

Het tweede werk, 'Propiedad privada' toont een hokje achter prikkeldraad, zonder vensters, en langs alle kanten beschilderd met de woorden 'private eigendom'. Het hokje lijkt me het concept van de private eigendom te tonen in haar naakte essentie.

Beide werken stellen mijns inziens vragen rond het idee van 'bezit' en de mogelijke consequenties ervan. Onvrijheid lijkt ons lot wanneer het leven als een intellectuele eigendom gezien wordt of wanneer we niet stilstaan bij de pijnlijke lelijkheid waartoe onze bezitsdrang kan leiden.

Een derde verwant werk, 'Omheinde velden' (niet gepresenteerd hier), lijkt de onvrijheid van het in compartimenten ingedeelde leven te tonen. Toch is er hier geen fatalisme. Het bord met 'verboden toegang' ligt er op de grond. De toegang tot de velden is nu ongehinderd. En in 'Propiedad privada' wordt de concentratiekampachtige linker kant tot in het kleurrijke abstracte doorgetrokken, alsof er gezegd wordt dat de geschiedenis nog niet ten einde is. Het vage zicht op de brandende stad La Paz (vertaald 'de vrede') in de verte van 'Copyright graf' ziet er weliswaar niet zo hoopvol uit.

Dit is *mijn* interpretatie van deze improvisaties, die tot stand kwamen rond dezelfde tijd en met gelijkaardige technieken.

Voor het derde werk hier gepresenteerd, de *hangsculptuur* 'Kamvulsels', werden gedurende 8 jaren de haarbollen die zich vormden in mijn kam bewaard en uiteindelijk in een kader achter glas geplaatst, samen met het instrument waarmee de haarbollen gemaakt werden. Enkele losse haarbol-'sculpturen' begeleiden het werk. Dit is geen product uit een wegwerpmatenschap.

Voor afbeeldingen en meer informatie over deze werken verwijs ik graag naar mijn website www.expoo.info

Tot slot wil ik van deze gelegenheid gebruik maken om een *reflectie over kunst* die ik schreef naar aanleiding van mijn deelname aan deze kunstwedstrijd, met daarin onder andere een verantwoording voor de keuze van de drie gepresenteerde werken, te overhandigen aan de *kunstwereld*. Ik hoop dat jullie, als juryleden van de Canvascollectie, de tekst in ontvangst willen nemen, eventueel *na* de beoordeling van mijn werken. Ik besef dat het lezen van deze tekst de tijdspanne van 10 minuten voorzien voor de presentatie van mijn werken zou overschrijden, en zoek daarom ook niet uw beoordeling van mijn werken door deze reflectie over kunst te beïnvloeden.

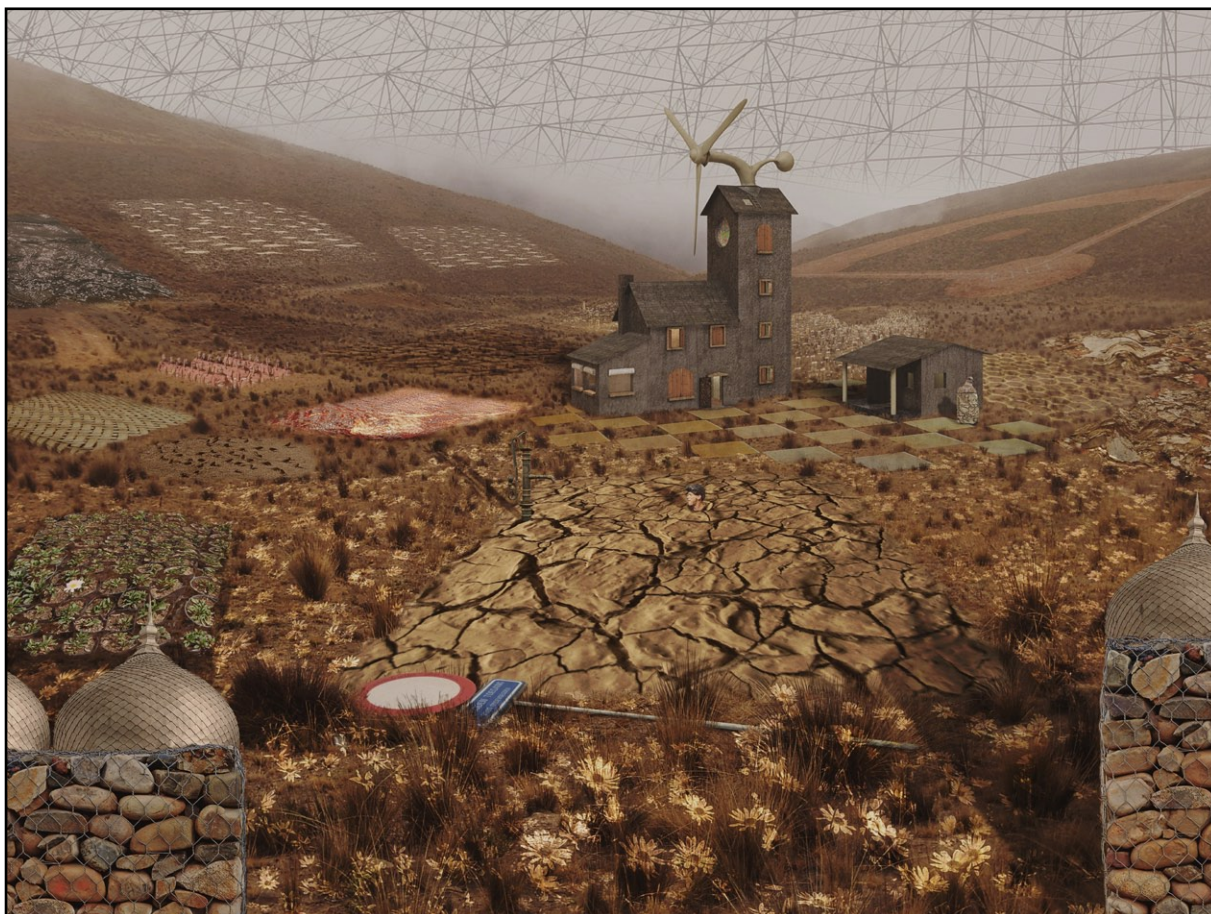
Bedankt voor de tijd en wie weet, tot ziens.

Johan Bollen

13 april 2012

johanbollen@expoo.info

Omheinde Velden (2007-2011)